

Українська література – 22 група

Дата – 14.04.2020. Викладач. Біров О.І.

Тема уроку. **Юрій Яновський «Майстер корабля».** Неоромантичні герої То-Ма-Кі, Режисер, Сев, Тайях та їх прототипи, модерністські образи Міста, Моря. Морально-етичні колізії твору. Національне кризь призму загальнолюдського.

ТЛ: художній час і простір, умовність зображення.

Пояснення навчального матеріалу Історія створення і прототипи

Роман було написано за дуже короткий термін. Автор розпочав його восени 1927 року в Одесі, а завершив за кілька місяців уже в Харкові. В основу твору поклав особистий досвід із часів своєї роботи в кіно.

У 1920-х роках вважали, що кіно — це швидше ремесло, а не творчість, технології, а не власне мистецтво. Відповідно місця, де виробляли фільми, називали кінофабриками.

Юрій Яновський, хай і недовго, був художнім редактором на Одеській кінофабриці, яку тоді жартома називали «Голлівудом на березі Чорного моря». Він правдоподібно відтворив внутрішній лад цієї установи, бо знав його не лише з чуток і розповідей. А один із реальних епізодів — підготовку репортажу про зустріч наркома закордонних справ Г. Чичеріна з турецьким міністром — зобразив досить детально, з елементами технології творення документального кіно.

Павло Нечеса

Не лише кінофабрика, а й саме місто відіграє в романі неабияку роль. Сучасники автора одразу впізнали Одесу з її неповторним колоритом і людьми. Найбільше у творі морської романтики. Це морські краєвиди й захопливі бувальщини про подорожі та пригоди. Автор розповів і про різні кораблі: створення вітрильника для зйомок фільму — чи не ключовий епізод роману.

Більшість героїв твору мають реальних прототипів. На перших сторінках роману згадується літературний редактор Михайль, у якому сучасники легко впізнавали Михайля Семенка. Директор нагадує тодішнього керівника кінофабрики Павла Нечесу. В особі Професора автор зобразив художника Василя Кричевського, який був історичним консультантом під час зйомок. Танцівницю Тайях ототожнювали з балериною Ітою Пензо, а прототипом художника й режисера Сева став Олександр Довженко. Ну, а образ головного героя багато в чому став відображенням особи самого автора.

Сторінками спогадів

В кабінеті Юрія Івановича на книжковій шафі над письмовим столом стояла дуже гарна модель вітрильної яхти, либонь, фрегата, — в позиції, як це намалював Кричевський на обкладинці першого видання «Майстра корабля». Юрій Іванович придбав чи замовив цю модель ще в час свого перебування в Одесі, коли працював на кінофабриці і задумав писати «Майстра корабля». Юрій Іванович міг точно і безпомилково назвати морським терміном кожнісіньку деталь моделі і дуже любив свій фрегат.

Юрій Смолич, письменник

Особливості жанру та художньої організації

Юрій Яновський почав писати роман ще досить молодим — у двадцять п'ять років. Тоді він любив пошук, експериментував. Особливо захопився проголошеною М. Хвильовим романтикою вітаїзму з її підкреслено активним і творчим ставленням до життя.

«Майстер корабля» був задуманий як твір модерністський. Його основа неоромантична: на першому плані — окриленість, фантазія і віра в людські можливості, які наче зовсім заступають приземлену буденність. Екзотика приморського міста, романтика морських пригод, молодість з її нестримними творчими амбіціями, кохання і вірна дружба — усе це сприяє творенню загального неоромантичного ефекту життєвої повноти, незмарнованих днів людського життя.

Неоромантизм — напрям модернізму, якому властиві увага до незвичайних особистостей, сильних пристрастей, до всього загадкового й фантастичного.

Умовність — порушення правдоподібності зображення з художньою метою.

Автор вдався до художньої умовності, вибудовуючи особливий світ роману: утримався від змалювання дрібниць щоденного побуту, а натомість виділив найбільш яскраві моменти у стосунках героїв.

Художня умовність — прикмета будь-якого літературного твору, адже мистецька картина світу завжди відрізняється від реальності. Автор увиразнює ті прояви дійсності, що відповідають його творчому задумові, інші ж може ігнорувати. Інакше кажучи, художня умовність — це свідомо деформація дійсності з певною мистецькою метою.

Специфіка неоромантичної умовності позначилась і на зображених у романі часово-просторових координатах. Вони не тотожні реальному часу й простору, а мають передусім естетичне значення — містять лише художньо значущі складові.

У літературі час і місце подій можуть миттєво змінюватись — відповідно до авторського задуму. Трапляється, що письменник звертає читацьку увагу на події, які відбуваються одночасно в різних місцях або в різні епохи тощо. Це все важливо враховувати, аналізуючи роман.

Організація твору Юрія Яновського доволі складна й експериментальна. Виклад стилізований під мемуари — спогади вже немолодого героя про давні часи. Письменник, ще молода людина, пробує уявити, яким має стати його герой на восьмому десятку років. Він немовби мандрує в часі, гортаючи сторінки людського життя, переноситься від молодості до старості й навпаки, тим самим додаючи всьому твору філософської глибини. Автор активно використовує позасюжетні елементи, розлогі розповіді персонажів про події, що відбуваються на далеких островах, в Італії, Румунії тощо. Усі епізоди яскраві, неоромантичні — вони зазвичай ілюструють примхи долі та людську волю до життя. Роман новаторський, тож визначити його жанр досить складно, адже в ньому є й філософські роздуми, є й неоромантична любовна лінія, наявні риси пригодницького твору. Є також і футуристична спроба зазирнути в майбутнє, передбачити його. Отже, це твір зі складною організацією, що поєднав ознаки кількох романних різновидів.

Проблемно-тематичний комплекс

Становлення українського кіно — одна з важливих тем твору. Кінофабрика й далекосяжні творчі задуми привертають увагу автора. Однак загалом тема ширша й масштабніша — це творення якісно нової української культури. Недарма головний герой То-Ма-Кі (Товариш Майстер Кіно) з піднесенням згадує про свою «наречену», якій присвятив усе життя: «Культура нації зветь її». Отже, народження сучасної й повноцінної культури вільного народу є основною темою. Помітне місце посідають теми мистецтва, кохання, дружби, моря й морських пригод.

Автор розповів про формування нової української інтелігенції й порушив у зв'язку із цим низку проблем переважно морально-філософського характеру. Узагальнено — це проблема людини, яка будуватиме майбутнє України, вільне від усіх темних прикмет попередніх часів. А звідси — увага до філософських проблем сенсу життя, щастя, творчого покликання, молодості і старості. Порушено проблему оновлення в особистих стосунках, зокрема в ставленні до жінки в суспільстві майбутнього.

Мотиви та образи

Теми й проблеми роману розкриваються за допомогою окремих мотивів, два з яких заслуговують на особливу увагу. Перший — це мотив молодості, який є наскрізним, адже

нове життя будують переважно молоді мрійники: «Тільки молодість має таку повільний думок. Снуються вони скрізь, приходять від усіх дотиків, і ледве встигає за ними дзвінкий бігти час». Навіть слова літньої людини — автора мемуарів — відсилають саме до молодості: «Мої спогади я присвячую молодим, сміливим і чуйним, їм віддаю я на суд юнацькі помилки і перемоги...».

А другий — мотив моря, що тісно пов'язаний з мотивом молодості. Не випадково Тайах звертається до героїв: «Я почуваю вашу молодість як морське повітря». Або такі промовисті слова: «Біля моря ми почували себе сильнішими». Море не лише посилює романтичні почуття й додає сил, воно ще спонукає до відвертих зізнань і роздумів: «Море — це великий степ, на якому росте синя й чорна трава. Біля моря Добре Думається, і звичайні слова набирають таємного й великого змісту».

Образи героїв роману розкриваються переважно в трьох людських вимірах: у творчій праці, дружбі й коханні. Оповідач не лише розмірковує над сценарієм, а ще й бере безпосередню участь у монтажі документального фільму. Режисер Сев із головою занурюється в підготовку до зйомок нової картини про море. Матрос Богдан своїми розповідями про морські пригоди надихає сценариста й режисера. Усі разом захоплені побудовою корабля для майбутнього фільму. А Богдан ще й виготовляє «майстра корабля»: «Так я називаю фігуру, що живе під бугшпритом. Вона веде корабель, оберігає його від рифів і заспокоює хвилі». Цю фігуру Богдан зробив подібною на свою кохану Баджін, з якою його розлучила примхлива доля.

У творчій співпраці міцнішає чоловіча дружба, але вона також проходить випробування в любовному трикутнику: головний герой і режисер Сев закохані в чарівну танцівницю Тайах. Це доволі самостійна емансипована жінка, яка намагається розібратися в собі та своїх почуттях. Автор зображує такий тип взаємин, у яких жінка є рівноправною учасницею — вона воліє самостійно робити вибір супутника життя, а не бути заручницею чоловічої волі.

ЗАКРІПЛЕННЯ. Рефлексія

- 1. Яке враження справив на вас твір Ю. Яновського «Майстер корабля»? Які почуття, роздуми він викликав? Які запитання у вас виникли? У який спосіб ви могли б знайти на них відповіді? Які з них ви хотіли б обговорити з однокласниками, однокласницями й учителями, у родинному колі?
- 2. Які події з життя письменника покладено в основу твору «Майстер корабля»? Наведіть приклади епізодів роману, де автор використав свій досвід роботи на кінофабриці.
- 3. У якій формі написано роман? У чому полягає умовність часопростору твору?
- 4. Які культурні діячі стали прототипами героїв роману? Хто з них був вам відомий раніше?
- 5. Які теми та проблеми розкрито у творі?
- 6. Які з названих тем (проблем) ви вважаєте актуальними в наш час?
- 7. Які теми (проблеми) твору близькі вам особисто? Чи погоджуєтеся ви з їх трактуванням у романі? Чому саме?
- 8. Як позначилися на художніх особливостях роману особистісні якості, світогляд митця, його оточення?
- 9. Пригадайте, що таке романтика вітаїзму. Чи можна вважати роман «Майстер корабля» вітаїстичним твором? Чому?
- 10. Чому роман «Майстер корабля» можна назвати модерністським твором?
- 11. Які риси неоромантизму виявились у романі? Наведіть приклади відповідних епізодів.
- 12. Чому цьому твору складно дати одне жанрове визначення?

Домашнє завдання

Підготуватись до усного міні-твору.